

KATOLIKUS KÁNTORLAPOK

— Szerkeszti: Balogh Piusz O. Praem. —

Képek tisztelete — III. (befejező rész)

A történelem fintora, hogy a XVI. században, a reformáció velejárójaként szinte pontosan megismétlődött a VIII. századi, a képtisztelettel és képrombolással kapcsolatos vita. Az ideológiai alap közös volt: a reformátorok szintén a bibliai tanításhoz nyúltak vissza, s a mózesi törvény alapján ellenezték a „faragott képek tiszteletét” mint burkolt bálványimádást. Csak megjegyzendő, hogy egy ilyen irányzat a római egyház középkori fejlődése során is folyamatosan jelen volt. Clairvaux-i Bernát († 1153) a bencés monostorokban túlbujánzó figurális díszítéseket ellenezte, és saját rendje monostoraiban megtiltotta a képek és szobrok elhelyezését (kivéve egy fából készült feszületet és egy Szűz Mária-szobrot), Girolamo Savonarola firenzei prédikátor († 1498) pedig a városi polgárság által támogatott és a templomokban is helyet kapott képzőművészeti alkotásokat mint „hívságokat” ostromozta. De a reformáció korai, ösztönös szakaszának szószólói, pl. a francia Wald Péter (XIII. sz.), az angol Wyclif János (1320–1384) vagy a cseh Husz János († 1415) szintén a bibliai elvek alapján kifogásolta a képi ábrázolást és a képtiszteletet.

Luther Márton (1483–1546) reformjában (1517) is elsősorban a bibliai elvekhez és követelményekhez való következetes ragaszkodás kapott helyet. A közhiedelemmel ellentétben nem tiltakozott a templomok művészi értékei ellen, a nevében fellépő képrombolókat (pl. Andreas Karlstadt, † 1541) élesen elítélte: *„Ha nem bűn, hanem üdvösséges dolog, hogy én Krisztus képét a szívembe véssem, miért kellene bűnnek lenni, ha azt a szemem előtt tartom?”* (Írás a mennyei próféták ellen a képrombolásról és a szentségekről, 1525). A korábbi értékek (épületek, szobrok, képek, zene, szertartások, stb.) megőrzésében józan önmérsékletet tanúsított és tanított: *„Mindazonáltal azt tartjuk, hogy a szabadsággal való élest ezekben a dolgokban akként kell korlátozni, hogy a tudatlanoknak ne legyen okuk a botránkozásra, és a szabadsággal való visszaélés miatt ne forduljanak el az igazi evangéliumi tanítástól ...”* (Az Ágostai Hitvallás Apológiája, XV. — Melancthon megfogalmazása). A gyakorlatban a lutheri reformok követői korántsem voltak ennyire türelmesek, a rombolásnak számos templomi műalkotás esett áldozatul.

Kálvin János (Jean Calvin, 1509–1564) maga szintén nem volt művészetellenes, a művészetet „Isten egyetemes ajándékának” tartotta: *„Nem vagyok annyira aggályoskodó, hogy túrhetetlennek ítélek bármiféle képet. De minthogy a képírás és*

képfaragás is az Isten ajándéka, követelem, hogy a velük való élés tisztasága és törvényszerűsége biztosíttassék ...” (Institutio Religionis Christianae, 1559). A templomokban, gyülekezeti helyiségekben azonban tilos volt mindenféle figurális ábrázolás. Díszítésként növényi, geometrikus vagy egyéb jelképi elemeket használtak. Ennek legszebb példái az erdélyi vagy dél-dunántúli festett famennyezetes református templomok. Az elv magyarországi érvényesítésére inkább a radikalizmus, mint a türelem a jellemző. Az 1559-es marosvásárhelyi zsinat elég érdekesen fogalmazott: *„Rendeljük, hogy a templomokból minden mesés képet ki kell hányni, a történelmieket pedig meg kell tartani.”* Arról már nem szól a krónika, hogy mely képeket tekintették „mesésnek” és melyeket „történelminek”. A képi ábrázolás elkerülésével, visszazoritásával kapcsolatos aggályait a kortárs művész, Albrecht Dürer (1471–1528) így fogalmazta meg: *„Úgy vélem, hogy bármely keresztény ember éppoly kevéssé jut el egy festmény vagy egy rajz révén a babonához, mint ahogy egy jámbor ember nem válik gyilkossá azáltal, hogy fegyver van az oldalán.”* (1526).

A római egyháznak a reformmozgalmakra adott válaszát volt hivatott megfogalmazni a Trienti Zsinat (1545–1563). A 25. záróülés (1563) —többek között— „ősi szokás” alapján megerősítette az ereklyék és képek tiszteletét. Döntésében az a cél vezette, hogy a protestáns, elsősorban kálvinista képrombolással szemben a vallásos képek tiszteletével kapcsolatos visszaéléseket megszüntesse. A zsinatnak nem állt szándékában konkrét szabályokat adni a képzőművészetnek és az ikonográfiának, de a példaképpül állított „barokk” szentek népszerűsítését a képzőművészet útján is elősegítette. A barokk kor szellemisége annyiban rokon volt a késő középkorival, amennyiben a hívő valamennyi érzékszervét igyekezett felhasználni a hitélet elmélyítésében.

Korunk templomi művészetében, a képek és szobrok elhelyezésében meghatározó a II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) állásfoglalása, mely a hagyományok alapján jogosnak tekinti Jézus, Szűz Mária és a szentek képeinek megjelenését a templomokban. Ugyanakkor a józan mértéktartás is kicseng a rendelkezésekből: *„Ügyelni kell azonban arra, hogy ezek az ábrázolások ne legyenek nagy számban, és úgy nyerjenek elhelyezést, hogy ne vonják el a hívők figyelmét a szent cselekménytől. Ugyanannak a szent személynek ne legyen ugyanott egynél több ábrázolása.”* (Ált. rendelkezések, 278), *„és ne adjanak alkalmat helytelen jámborkodásra.”* (Lit. Konstitúció, 125). Az egyéb díszítés is *„szolgálja a hívők vallási műveltségét és a szent hely méltóságát.”* (Ált. rendelkezések, 279). (vége)

Guzsik Tamás
(nyomtatásban még nem jelent meg)